

Мультимедійність у навчанні іноземної мови

Анна Кузьменко
Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького
Черкаси, Україна

Анотація. У статті розглядається питання мультимедійності у навчанні іноземної мови в контексті поглиблення науково-технічного прогресу, загального реформування педагогічного процесу у світлі понять «кліпової свідомості» як синдрому масового розладу уваги, а також у контексті практики використання засобів мультимедійності на заняттях з іноземної мови у вітчизняному та міжнародному контекстах. Досліджено когнітивні передумови використання мультимедіа з навчальною метою, розкрито значення та поглиблено розуміння терміна «мультимедійність» у парадигмі CALL (Computer Assisted Language Learning). Розроблено систему загальних засад та рекомендацій з використання мультимедійних засобів навчання на уроках іноземної мови, особливу увагу звернено на типові недоліки у застосуванні мультимедіа на уроках іноземної мови. Головними перевагами залучення мультимедіа визнано тенденцію до осучаснення педагогічного процесу відповідно до наявних сьогодні світоглядних змін, зростання функції вивчення іноземної мови з розвитком глобалізації, особистісну орієнтованість навчання, потенціал підвищення інтерактивності на заняттях, привнесення елемента цікавості, здатність конструювати соціолінгвокультурну модель середовища спілкування, яка є сприятливою для більш природного та комунікативно орієнтованого вивчення іноземної мови, формування належного рівня мовної компетенції.

Ключові слова: мультимедійні засоби навчання (мультимедіа), «кліпова свідомість», іноземна мова, комп'ютерні та інформаційні технології, CALL.

Multimedia in teaching foreign language

Anna Kuzmenko
The Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy
Cherkasy, Ukraine

Abstract. The article deals with the issue of multimedia in teaching foreign language in the context of deepening of scientific and technological progress, general reform of the pedagogical process in the light of the concepts of "clip consciousness" as a syndrome of mass attention disorder, as well as in the context of the practice of using multimedia resources in foreign language lessons in domestic and international contexts. The cognitive preconditions of using multimedia with the educational purpose were explored, the meaning and in-depth understanding of the term "multimedia" in the CALL (Computer Assisted Language Learning) paradigm was revealed. A system of general principles and guidelines for the use of multimedia learning tools in foreign language lessons has been developed, special attention has been paid to typical shortcomings in the use of multimedia in foreign language lessons. The main advantages of multimedia engagement are recognition of the tendency to modernize the pedagogical process in accordance with existing worldview changes, the growth of the function of studying a foreign language with the development of globalization, the

personal orientation of learning, the potential for increasing of interactivity in classes, introducing an element of curiosity, the ability to construct a socio-linguistic culture model of communication environment that is favorable for a more natural and communicative-oriented study of a foreign language, the formation of a proper level of linguistic competence.

Keywords: multimedia means of teaching (multimedia), "clips consciousness", foreign language, computer and information technologies, CALL.

Вступ

Мультимедійність у навчанні власне іноземної мови, як і у педагогічному процесі загалом – логічний наслідок масштабного технологічного прогресу, який докорінно змінив уклад життя та загальний світогляд за останні півстоліття. Торкнувшись фактично усіх галузей людського буття, даний техногенний процес не оминув також і освіту, докорінно змінивши традиційну тріаду «вчитель-учень-книга». Можна багато полемізувати з приводу переваг та недоліків обговорюваного явища (вказана тема мусується в науково-педагогічній літературі ще з другої половини ХХ століття; наприклад, Дж. Трім (1979) пише про тему мультимедіа, куди відносить здебільшого відповідні тому часу радіо- і телевізійне оснащення, як про «безперечно нову»), втім, незворотність та стрімке прогресування даного процесу в наш час вже є очевидним фактом. Поміж тим, чи не найпомітнішим є вплив феномену мультимедійності на методику навчання іноземної мови, що пов'язано зі специфікою самого предмета (опанування мови поза фактичним знаходженням в автентичному лінгвокультурному середовищі, з одного боку, та важливість скоротити цей відрив, мінімізувати відсутність лінгвокультурного середовища, з іншого боку). Завдання методологічної науки сьогодні – розробити та масштабувати таку систему взаємодії педагогіки й мультимедіа, за якої всі учасники навчального процесу будуть отримувати максимальну користь від залучення технічних засобів на уроках, як-от оптимізований розподіл часу на заняттях, інтенсифікацію навчання, урізноманітнення навчальної діяльності, виконання установки на особистісно орієнтовану освіту й інтерактивність тощо. Феномен мультимедійності в освіті має тісний зв'язок і з іншими явищами сучасного життя, які так само зумовлені техногенним прогресом. Зокрема, йдеться про поняття «кліпової свідомості», яке почасти оминається при поясненні психолого-педагогічних передумов та специфіки застосування мультимедійних засобів навчання на уроках іноземної мови, проте має бути обов'язково розглянуте у синергії з темою мультимедійності взагалі та конкретно в площині методики використання спектру технічних засобів навчання.

Мета статті – зосередитись на питанні мультимедійності у навчанні іноземної мови в комплексному проблемному теоретико-практичному зрізі та в аспекті не лише вітчизняної педагогіки, а в зіставленні зі способом постановки даного питання та станом його дослідженості в педагогічній думці інших країн, де іноземна мова, зокрема, англійська, теж вивчається як друга мова. Такий підхід є досить інноваційним та має багато переваг. Найперше – це змога розглянути проблему в контексті міжнародного досвіду викладання іноземної мови, дослідити, як дане питання позиціонується науковцями-методистами з різних країн світу (різних ментально, історично, культурним, з різним рівнем достатку на душу населення), порівняти й оцінити міжнародну практику застосування мультимедіа

(спільні та відмінні риси, теоретико-методологічне обґрунтування і практичний досвід використання), що дасть змогу доповнити та збагатити вітчизняні напрацювання у даному напрямкові.

Задана мета передбачає виконання завдань:

- проаналізувати вітчизняну та зарубіжну літературу з теми, зробити узагальнення та висновки щодо проблеми залучення мультимедійності при вивченні іноземної мови в інтернаціональному вимірі;

- дослідити наявні когнітивні передумови використання мультимедіа з навчальною метою, розкрити значення, поглибити розуміння терміна «мультимедійність» у парадигмі CALL (Computer Assisted Language Learning);

- розробити систему загальних засад та рекомендацій з використання мультимедійних засобів навчання на уроках іноземної мови.

Як уже зазначалось вище, мультимедійність у вивченні іноземної мови, як і в навчанні взагалі, не є новим предметом наукової уваги. Надто на просторах закордонної науки. Втім, тема мультимедійності – вкрай динамічна, що пояснюється розвитком техніки та дедалі ширшими технічними можливостями залучення мультимедійних пристроїв. По-перше, урізноманітнюється сам спектр ТЗН, а по-друге, зростає кількість навчальних закладів, обладнаних мультимедійними кабінетами. Коли ще трохи більше десятка років тому мультимедійні пристрої у вітчизняних школах були швидше неабияким інноваційним пріоритетом, ніж чимось буденним, то вже сьогодні чи не кожна школа, а ще більше вищі навчальні заклади, дбають про належне устаткування, яке може осучаснити процес викладання. До кола вітчизняних дослідників, які звертаються до питання залучення мультимедіа в контексті вивчення іноземної мови, належать А. Нісімчук, В. Корж, Е. Суботіна, І. Тригуб, Л. Скалій, М. Боремчук, Н. Насонова, Н. Нікітіна, О. Тарнапольський, П. Сердюков, П. Шпірко, С. Кожушко та ін.

Н. Нікітіна досить різносторонньо висвітлює тему мультимедійності в навчанні. Найперше звертається увага на визначення терміна «мультимедіа», який репрезентується як «...взаємодія візуальних і аудіо ефектів під керуванням інтерактивного програмного забезпечення з використанням сучасних технічних і програмних засобів; вони об'єднують текст, звук, графіку, фото, відео в одному цифровому поданні» (Нікітіна, 2012). До засобів мультимедіа, які можуть бути використані «в процесі викладання іноземної мови» дослідниця відносить «електронні підручники, самостійно підготовлений викладачем матеріал, презентацію інформації за допомогою програми PowerPoint, відеометод, електронну пошту, рольові ігри, електронні інтерактивні дошки та ін.» (Нікітіна, 2012). Стаття має проблемний, а не суто описовий характер. Крім класифікації мультимедіа, особливе місце займають питання передумов застосування ТЗН на заняттях, міри та способу взаємодії теми уроку та мультимедійних засобів, обґрунтовується характер взаємовідносин у структурі «вчитель-учні-мультимедіа».

Рис. 1. Елементи мультимедіа (за працею Pooja, Hemant Lata Sharma (2015))

П. Шпірко наводить містку класифікацію мультимедіа за функціональним призначенням, виділяючи «...навчальні (надають навчальну інформацію), діагностичні (визначають рівень підготовки та інтелекту), інструментальні (відповідають за конструювання, підготовку навчально-методичних матеріалів і створення сервісної надбудови), предметно-орієнтовані (призначені для імітаційного моделювання), управлінські (управляють діяльністю в процесі виконання роботи), адміністративні (відповідають за автоматизацію процесу навчання), тренувальні (тренажери), контролювальні (контроль за рівнем засвоєння матеріалу), інформаційно-довідкові, імітаційні, демонстраційні, ігрові та позакласні» (Шпірко, 2009). Дана класифікація дає досить чітке уявлення про спектр та напрямки використання мультимедіа, а також навчальні можливості, які відкриваються з використанням мультимедійних пристроїв. Відмінною рисою праць Л. Ковальчук і Т. П'ятнички (2012), як і П.Шпірко, І. Тригуб, є те, що дослідники, окрім загальної уваги до мультимедіа, конкретизують горизонт своїх досліджень до системи особливостей використання тих чи інших засобів для викладання іноземної мови у конкретних спеціальностях: економічних (Ковальчук і П'ятничка, 2012; Тригуб, 2014) та інженерних (П. Шпірко). І. Тригуб виділяє таку рису мультимедіа, як «інтегрованість в інтерактивне програмне середовище», а також особливе місце в системі мультимедійних засобів навчання відводить презентаціям (Тригуб, 2014). Праці, де увагу звернено на окремий вид мультимедіа, є досить типовими. І. Булай виділяє метод мультимедійного проекту (напр., творчі проекти – реклама продуктів та послуг; інформаційні проекти, які націлені на збір інформації про яку-небудь подію, видатну особистість) на етапі закріплення матеріалу (Булай, 2001). Натомість С. Ляляєва віддає перевагу використанню інтерактивних плакатів (Ляляєва, 2014). К. Гжещик у пріоритетну позицію ставить такі види мультимедіа, як інтерактивна дошка та презентації PowerPoint (Grzeszczyk, 2016).

Л. Ковальчук і Т. П'ятничка визначальну роль мультимедіа вбачають у допомозі «вирішити основне завдання мовної освіти – формування мовної компетенції» (Ковальчук і П'ятничка, 2012), що є суголосно із аналогічною позицією С. Ляляєвої (2014). Англomовна праця української дослідниці А. Бадан присвячена порівнянню системи традиційного навчання іноземної мови (тобто без застосування мультимедійних пристроїв, що окреслено в статті як «дошка і крейда») з системою, яка передбачає тісне залучення мультимедіа. Найбільшою перевагою залучення синергії «графіки, тексту, відео, фотографії, анімації, звукових ефектів, високоякісного звукового супроводу», які, згідно з І. Тригуб, є

інформаційними середовищами, що, за умови взаємодії, утворюють систему мультимедіа (Тригуб, 2014), – «занурення в англomовне оточення» (англ. “immersion into English-speaking environment”), що у дослідженні виведено в ряд ключових понять і утворює змістовий центр статті (Badan, 2016). В ряд більш загальних переваг застосування мультимедійних засобів виноситься відносна дешевизна (хоч мультимедійна техніка і є дорогою в закупівлі, її вартість цілком перекривається із роками, особливо якщо врахувати здорожчання паперових підручників за останні роки, а також досить змінні стандарти компонування підручників, що пов'язано зі змінами в освітніх програмах тощо). Також слід звернути увагу на виокремлену дослідницею лінію протиставлення занять з іноземної мови, які проводяться в комп'ютерних класах (тобто з індивідуальними комп'ютерами), та занять з іноземної мови, які передбачають залучення великих плазмових екранів чи проекторів, оскільки саме в другому випадку не втрачається домінуюча роль викладача як організатора навчально-виховного процесу. Вивчення іноземної мови з залученням даного типу ТЗН зберігає належну організованість та змістовність, чого важко досягти в заняттях у спеціально обладнаних комп'ютерних класах (Badan, 2016).

Ч. Чжень зазначає, що «поряд із розвитком комп'ютерних та інформаційних технологій, широке застосування мультимедіа відкрило якісно новий вимір для викладання англійської мови» (Zhen, 2016). Ставлячи запитання щодо доцільності використання мультимедійних засобів на уроках іноземної мови, Ч. Чжень робить висновок, що «мультимедіа – один зі шляхів популяризації розвитку якісної освіти» (Zhen, 2016). Серед загальнометодологічних закордонних праць із теорії та практики використання мультимедійних засобів викладання іноземної мови (Дж. Трім (1979), І. Булай (2011), Тошбоевої Б., Садікової Г. (2015) особливо вартісними є наукові праці, в яких, окрім загалом мультимедійності як мейнстріму, чітко простежується лінія особливостей використання мультимедійних засобів на заняттях з іноземної мови у національному контексті: Ірану в дослідженні М. Бахадорфар (2014), Індії в дослідженні Х. Пуйї (2015), Польщі – К. Гжещик (2016), Іспанії – Р. Марія (2012), Непалу – М. Пуна (2013), Китаю – Ч. Чжень (2016), К. Ванг (2016), Саудівської Аравії – Л. Софі (2015), Білорусі – Р. Дичок (2011), Росії – С. Леляєвої (2014). Ретельне вивчення праць названих дослідників дозволяє виділити тенденції, які є універсальними, незалежно від особливостей менталітету, традицій педагогіки та психології, економічного рівня розвитку окремих країн (цікавою є сама добірка країн дослідників: європейсько-християнські Польща та Іспанія, пострадянські, як і, власне, Україна, Росія та Білорусь, колоритний синкретичний Китай, індуїстська Індія, мусульманська Саудівська Аравія). Так само цінним є виокремлення тих особливостей впровадження мультимедійності в освіту, зокрема вивчення іноземної мови, які зумовлені факторами соціокультурного життя конкретних держав.

Під час проведення дослідження були використані такі наукові методи, як спостереження, порівняння, аналіз, синтез, узагальнення та системний метод.

Феномен «кліпового мислення» як один із чинників доцільності запровадження мультимедійності в навчанні

Запровадження мультимедійності в освіті загалом та при вивченні іноземної мови зокрема не є штучним процесом, а має тісні причинно-наслідкові зв'язки, які характеризують розвиток сучасного суспільства та тих суттєвих змін, які назріли у механізмах мислення та сприйняття людини під впливом науково-технічного

прогресу. Д. Горлач, О. Гриценя – вітчизняні дослідники, які зосереджуються на питаннях виникнення та впливу «кліпової свідомості» на психологію поведінки людей, зокрема, здатність сприйняття, розуміння, запам'ятовування інформації – тих психічних процесах, які грають ключову роль у процесі навчання. Д. Горлач звертається до дослідження М. Маклуена, котрий, висувачи оригінальну теорію розвитку цивілізацій зазначає, що «...суспільство, перебуваючи на сучасному етапі розвитку, трансформується в «електронне суспільство» або «глобальне село» і задає, за допомогою електронних засобів комунікації, багатовимірне сприйняття світу» (Горлач, 2016). Цим позначено виразні процеси масифікації людської свідомості, централізований вплив на людське мислення через організовані інформаційні потоки (напр., соцмережі, популярні інформаційні портали). В такій ситуації значно зростає роль шаблонного, спрощеного мислення, яке своїми механізмами та характерними рисами явно поступається індивідуалізованому світорозумінню. Саме тому в даній цитаті використано поняття «глобальне село» на противагу, наприклад, «глобальному місту» (з наведеного протиставлення чітко простежується семантико-емоційна наповненість використаного поняття, де місто все ж традиційно сприймалось би як більш прогресивне в ментальному плані). Явище глобалізації на психоемоційному рівні вказує на деградацію критичного індивідуалізованого мислення та свідчить про підґрунтя для реформування освітнього процесу в характерних умовах сьогодення. Д. Горлач простежує розкол та фрагментацію «величезних інформаційних масивів» (Горлач, 2016). «На глибокий логічний аналіз не вистачає часу і зусиль. Схоплюється те, що на поверхні, те, що потребує мінімальних інтелектуальних затрат для осмислення: образ, символ, заголовок» (Горлач, 2016). У світлі окресленої дослідницької позиції ситуація з освітою виглядає досить ретроградною: «Вимоги і підходи не змінилися: школа є достатньо консервативною інституцією, але змінилися школярі. Тепер на формування мислення і сприйняття школярів впливає багато позашкільних факторів, серед них електронні засоби комунікації, мобільні пристрої, комп'ютерні ігри, інтернет, а це простір, у якому домінує візуалізація, де текст відходить на другий план. Це простір, у якому кліпове мислення знаходить родюче підґрунтя» (Горлач, 2016).

Власне термін «кліпова культура», як семантично більш широкий відповідник терміна «кліпове мислення», був введений в обіг у західній науковій думці Е. Тоффлером, який визначає «кліпову культуру» як домінантний стиль сприйняття інформації «третьої хвилі» (Тоффлер, 2000). Виділяючи чинники, котрі спровокували виникнення кліп-культури, Е. Тоффлер зазначає: «...замість отримання просторових «смуг» ідей, зібраних і систематизованих, які співвідносяться одна з одною, нас усе більше напихають короткими модульними спалахами інформації – рекламою, командами, теоріями, обривками новин, якимись обрізаними, усіченими шматочками, що не вкладаються в наші колишні ментальні системи» (Тоффлер, 2000). Е. Тоффлер пропонує виводити етимологію терміна «кліпового мислення» не від англійського слова «clip» (як це усталено в українських публікаціях з теми), а від більш релевантного «blip» (спалах на моніторі радара), коли мається на увазі комплекс фрагментів будь-якого різновиду інформаційних фактів, які не пов'язані або мало пов'язані між собою (Тоффлер, 2000).

Д. Горлач помічає разючу зміну в системі психології сприйняття інформації, якщо порівнювати сучасних людей різного віку. Тобто людей, активний період життя (навчання, робота) котрих припадає на час кінця ХХ століття, коли

втручання техніки/мультимедіа в життя пересічного індивіда було ще досить мінімалізоване і головним джерелом інформації залишався відносно великий за обсягом та місткий за об'ємом інформації текст. Якщо ще кілька десятиліть тому текст був домінуючим інформаційним носієм, то вже сьогодні, за спостереженнями Д. Горлача, «...великий текст сприймається тільки людьми старшого покоління, які виховані книжною культурою (Горлач, 2016). Зараз текстова інформація задля якостей читабельності зазнає фундаментальної фрагментації із обов'язковим залученням інфографіки: «Текст має бути лаконічний, «заголовочний», зміст має обов'язково розкриватися і доповнюватися графічним зображенням» (Горлач, 2016). За Д. Горлачем, «наростаюча інфографіка, що проникає у всі сфери масової комунікації» (Горлач, 2016), є невід'ємною частиною процесу поглиблення поняття кліповості, яка вже сьогодні досягла масштабів епідемії і далеко перейшла поріг зворотності.

Н. Бахтіна наслідок виникнення та стрімкої експансії феномену кліповості вбачає у «масовому синдромі розладу уваги» (Бахтіна, 2011). За словами дослідниці, «...кліпове мислення призводить до: втрати бажань пізнання нового; знищення потреби та здатності до творчості, залежності від пошуку інформації, комунікації в мережі та інших видах діяльності людини в інформаційному просторі всесвітньої павутини (Бахтіна, 2011). Як видно зі змісту сказаного, процес стихійного впливу комп'ютерних та інформаційних технологій на здатність сприймати та опрацьовувати великі обсяги інформації є деструктивним та малює вкрай песимістичні прогнози. Оскільки, як уже зазначалось вище, процес масового використання сучасних комп'ютерно-інформаційних технологій є вже незворотнім, єдиним раціональним рішенням за умов, що склались, є реконструювання ситуації таким чином, аби мінімізувати деструктивний вплив та винести з використання новітніх технологій максимальну користь: «Організувавши культуру споживання інформації, людина зможе використати феномени, які постали, на благо людства, наприклад, трансформувати систему освіти під специфіку сприйняття інформації сучасного студента чи учня» (Поліщук, 2015).

Найперша мета, яка сьогодні постає перед викладачами – це навчити молоде покоління контролювати вплив інформаційно-техногенного процесу на своє життя, навчись збільшувати коефіцієнт корисної дії технічних інформаційних засобів з метою оптимізації процесу навчання та саморозвитку, збереження індивідуалізованих інтелектуально-особистісних рис під впливом процесів глобалізації. На фоні цього все більш актуальними є дослідження та практики, які розробляють теоретико-практичні засади та доводять ефективність застосування мультимедіа під час навчального процесу: «...правда, що мультимедіа надає багато переваг у процесі вивчення англійської, такі як оперування більшим масивом релевантної інформації, збереження часу, стимулювання уяви та креативності учнів тощо. Хоча мультимедіа і має так багато переваг, ряд вчених звертає увагу на те, що мультимедіа не має використовуватись сліпо» (Zhang, 2016).

Все сказане вище веде до того, що використання мультимедійних засобів навчання в сучасних закладах освіти є вкрай важливим елементом модерної педагогіки. Освітній процес, який буде відмежовуватись від мультимедіа чи відверто їх ігнорувати, приречений на штамп анахроністичності та прагматико-педагогічний провал. Найперше це стосується методики викладання іноземної мови, що мотивується специфікою предмета, яка полягає у досить простій формулі, що передбачає безпосередню залежність ефективності процесу

навчання від наближення умов викладання до лінгвосоціокультурних умов автентичного середовища носіїв мови (напр., якщо йдеться про вивчення англійської мови, то маємо на увазі максимальне наближення середовища навчання до середовища автохтонного побутування мови): «Використання сучасних освітніх технологій на уроках англійської мови сприяє формуванню в учнів комунікативної компетенції та мотивації вивчення англійської мови» (Ляляева, 2014).

Когнітивні передумови використання мультимедіа під час навчання іноземної мови.

Процес людського мислення з урахуванням усіх трансформацій, спричинених ерою інформаційно-комп'ютерних технологій, сьогодні передбачає використання мультимедійних технологій у навчанні, які покликані не тільки збільшити ефективність навчального процесу, але й навчити особливостям раціонального керування інформаційними потоками загалом. Як зазначає К. Ванг, проведені дослідження з когнітивної психології показують, що 94% з усього обсягу інформації, яка дається для вивчення, засвоюється за посередництвом візуального та слухового рецепторів, з яких 88% було отримано через зоровий аналізатор, а 12% – через слуховий. Очевидно, що зоровий аналізатор є найбільш важливим джерелом засвоєння інформації людиною (Wang, 2016). За теперішніх обставин лише мультимедійне навчання здатне повноцінно мобілізувати аудіо-візуальні та інші сенсорні органи й таким чином продукувати найкращий когнітивний ефект (Wang, 2016; Bahadorfar, 2014). Мультимедійні програми, окрім всього іншого, поєднують навчання з розвагами, що робить педагогічний процес інтерактивним та більш відкритим і динамічним (Ковальчук, П'ятничка, 2012).

Ч. Чжень (Zhen, 2016) виділяє такі переваги використання мультимедійних засобів навчання:

- підвищення інтересу до навчання;
- розвиток навичок самоосвіти: зміна моделі «хочу, аби мене навчили» на модель «хочу навчитись», моделі пасивного навчання на модель активної участі у навчальному процесі;
- вдосконалення інноваційних творчих навичок учнів;
- розвиток комунікативних навичок учнів;
- збільшення потенціалу класної кімнати.

К. Гжещик (Grzeszczyk, 2016) серед суто лінгвоорієнтованих когнітивних переваг мультимедіа виділяє інтегративний характер навчання (взаємодія різних рецепторів та різних видів мовної діяльності одночасно). Через гіпермедійність учні змушені сильніше контролювати свій навчальний процес, робиться посилений акцент на змісті сказаного/почутого/прочитаного.

М. Пун виокремлює здатність мультимедійних засобів викликати інтерес до вивчення мови (Pun, 2013). Тоді як М. Бахадорфар звертає увагу на потенціал створювати ілюзію особистісного досвіду, а більшість людей, як відомо, запам'ятовують краще те, що вони самі пережили, аніж те, про що ними лише було прочитано (Bahadorfar, 2014). С. Ляляева робить висновок, що використання нових інформаційних технологій, Інтернет-ресурсів у системі мультимедійних засобів сьогодні є важливими інструментами для формування особистісних та комунікативних універсальних навчальних дій (Ляляева, 2014).

Мультимедійні засоби навчання у системі CALL.

Тема мультимедіа в площині вивчення іноземної мови функціонує у синергії з іншими дотичними термінами: CALL (Computer-Assisted Language Learning), СМС (Computer Mediated Communication tools), TELL (Technology Enhanced Language Learning) – альтернативна дефініція CALL. Ч. Чжень помічає, що деколи термін CALL вживається у синонімічному значенні замість терміна «мультимедіа» (Zhen, 2016). М. Бахадорфар зазначає, що сьогодні у методиці викладання іноземної мови настала ера CALL (Bahadorfar, 2014). Термін CALL пов'язаний із терміном «Computer Assisted Language Instruction (CALI)», який був уперше використаний у назві організації – Computer-Assisted Language Instructed Consortium (CALICO), основної професійної організації, що обслуговує конкретно технологічний контекст вивчення мови (була заснована у США в 1992 році).

«Навчання із залученням комп'ютера» (CALL) має свою історію розвитку. К. Гжещик простежує еволюцію у педагогічних стратегіях від біхевіористської, комунікативної до інтегративної, разом із фактором дії технологічної експансії (Grzeszczyk, 2016), де використання комп'ютерних технологій стало природним наслідком техногенного прогресу.

Вперше комп'ютерні технології як засіб навчання іноземної мови було використано у 1960-тих за посередництвом комп'ютера-мейнфрейма. Згодом слухання, читання, письмо та говоріння були інтегровані й так з'явилась цілісна система, абсолютно адаптована до вивчення мови.

Характер висвітлення теми мультимедійності при навчанні іноземної мови та у світлі проблеми залучення мультимедіа на заняттях з іноземної мови у різнонаціональному міжнародному контексті.

Попри універсальні установки використання мультимедіа, на які було вказано у попередніх розділах, які є загальними для методик викладання іноземної мови в усіх країнах світу, слід звернути особливу увагу на ті особливості провадження мультимедійності в процес вивчення мови, що пояснюються соціоекономічними факторами розвитку конкретних країн світу.

Ч. Чжень говорить, що в Китаї існує суперечлива система з викладання англійської: «Педагоги, які добре володіють мультимедіа, часто не мають уявлення про викладання англійської, тоді як спеціалісти з англійської мови мало знають про мультимедіа. Виникає багато запитань, коли вчителі англійської використовуються мультимедіа на уроках». Це, в свою чергу, погано впливає на користь від застосування мультимедійних засобів навчання, оскільки конструкція заняття втрачає належну організованість (Zhen, 2016). Очевидно, що тут вбачається провал в структурі організації вищої педагогічної освіти, де спеціалісти не отримують належної підготовки з методики застосування ТЗН на уроках. Крім того, погано працюють методоб'єднання, які мали б більше уваги приділяти осучасненню педагогічних вмінь та навичок працівників навчальних закладів. К. Ванг, продовжуючи взятую нами лінію особливостей мультимедіа в китайській педагогічній думці, наголошує на валивості «...самовдосконалення і належного рівня компетенції вчителя (Wang, 2016). У праці Ч. Чжень звернено увагу на брак релевантного мовного оточення та можливостей застосування англійської мови китайськими студентами, коли викладання мови часто сфокусоване лише на словах чи синтаксичних структурах, ігноруючи особливості їхнього застосування у конкретних мовленнєвих ситуаціях.

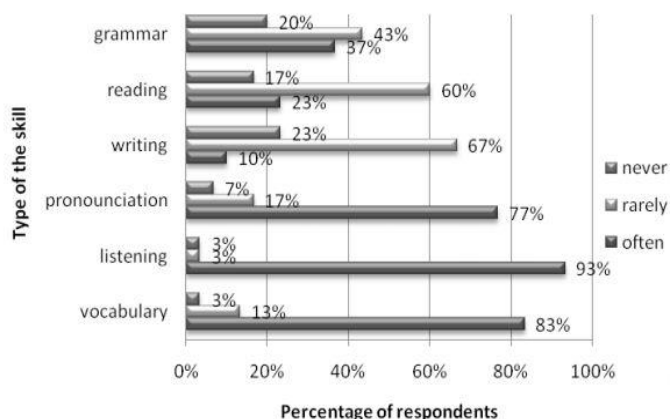

Рис. 2. Види діяльності на заняттях з іноземної мови, які супроводжуються мультимедіа (за працею Grzeszczyk, 2016).

Польська дослідниця К. Гжещик, яка проводила спеціальну розвідку на базі польських навчальних закладів, помічає, що серед вчителів відео- та CD-записи вважаються особливо цінними. Часто використовуються вебсайти і мультимедійні презентації, але все ж спеціальні програми та Інтернет-платформи менш вживані порівняно з іншими типами мультимедіа. Респонденти в опитуванні (польські викладачі іноземної мови) відповідали також на запитання, який саме вид діяльності на уроках англійської мови вони супроводжують мультимедійними засобами. Результати були оформлені у діаграмі, яка представлена справа. Закономірно, що найбільш затребуваними мультимедіа на уроках англійської мови в Польщі є ті, які допомагають розвивати навички слухання та вдосконалювати словниковий запас і вимову. Тобто це і є основні види діяльності, що суттєво страждають від відсутності мовного оточення, поза автентичним лінгвокультурним простором. Отримані дані з невеликим відсотком коливань можна застосовувати і до функцій використання мультимедіа на уроках з іноземної мови в інших країнах, що пояснюється об'єктивними особливостями предмета.

М. Бахадорфар (Індія, Іран) проводить дослідження ефективності використання мультимедійних засобів на уроках вивчення англійської, але вже зі сторони учнів/студентів. Лише 48% опитаних вважають їх корисними, інші ж розглядають більше як розвагу чи й просто марнування часу. М. Бахадорфар все ж вірить, що становище згодом зміниться, оскільки в Індії поки що немає відпрацьованої культури використання мультимедіа, також не всі класи об'єднані комп'ютерною технікою. За цих умов впровадження мультимедіа, за словами автора, може стати суттєвою проблемою (Bahadorfar, 2014). Х. Пуя говорить, що коли англійська мова увійшла до навчальних розкладів як обов'язковий для вивчення предмет, перед вчителями англійської мови постала проблема викладання англійської мови. Першою помилкою було те, що індійські вчителі викладали англійську як теоретичний предмет ('Knowledge' subject), а не практичний ('Skill' subject). Внаслідок цього багато викладачів англійської взяли собі за основу граматично-перекладний метод, за якого вчитель звик пояснювати кожне слово учням рідною мовою (Рооја, 2015). Х. Пуя найголовнішу роль у впровадженні мультимедійності (в Індії припадає на період з 80-90-х років ХХ століття) при вивченні іноземної мови вбачає унікальну змогу наближення до більш автентичного та значеннево-контекстуального дискурсу.

Л. Софі (Саудівська Аравія) так само головну роль мультимедіа вбачає в поглибленні комунікативного наряду вивчення мови, а також тому, що з використанням мультимедіа активізується роль учня як суб'єкта навчального процесу: розклад та самі уроки мають бути модернізовані через використання мультимедіа, аби більше відповідати сучасному життю учня Саудівської Аравії (Sofi, 2015).

Р. Дичок (Білорусь) ставить акцент на ретельному доборі мультимедійного матеріалу й максимізації міри ілюстративності: «...візуальна насиченість навчального матеріалу робить його яскравим, переконливим, сприяє інтенсифікації процесу його засвоєння» (Дычок, 2011). Загалом у працях пострадянських дослідників тема цілеспрямованого використання мультимедіа хоч і не є інноваційною, але помітно, що ще донедавна головним засобом навчання іноземної мови тут була книга/текст, тому зараз, коли стрімко збільшується кількість спеціалізованих мультимедійних кабінетів, відбувається період ламання штампів, а культура системного використання мультимедіа ще тільки формується. Така подекуди неорганізованість, що характеризує сучасний стан застосування мультимедіа, помітна і в ряді досліджень інших країн. Наприклад, Р. Марія (Іспанія) говорить, що навіть при побіжному спостереженні за навчанням у школах, надто провінційних, стає очевидним, що використання візуалізацій (окрім тих, які містяться у підручнику) не є інтегральною частиною уроку, не є чимось буденним, звичним. Навіть такі поширені види мультимедійної діяльності, як слайд-презентації чи перегляд відео, приурочені спеціальним оказіям або ж узагалі ніколи раніше не використовувались (Maria, 2012).

Система методичних рекомендацій з використання мультимедійних засобів навчання на уроках іноземної мови.

Попри великий список об'єктивних переваг, яких набуває навчання іноземної мови з використанням мультимедіа, важливим питанням, яке постало перед сучасниками – розробити таку систему використання мультимедійних засобів навчання, за якої буде витримано гармонію взаємодії між учасниками освітнього процесу, а сам урок буде збагачено мультимедіа замість того, аби весь урок ототожнити з мультимедіа чи надати мультимедійним засобам навчання лише штучну, формальну функцію. Оскільки стрімко зростає популяція англійськомовних в усьому світі, вчителі англійської мови постали перед потребою адаптувати викладацькі методи. Хоча навіть сьогодні більшість викладачів продовжують навчати за системою традиційного навчання. Як зазначає Н. Дмитренко, мультимедійний урок може, звісно, містити традиційні форми та методи викладання. Але заняття із залученням мультимедіа вимагає багато приготувань, вчитель повинен вміти коректно використовувати спектр спеціалізованих комп'ютерних програм (Дмитренко, 2015). К. Ванг наголошує на тому, що найперше використання мультимедіа має бути підкріплене збільшеною кількістю навчальних годин (Wang, 2016). Тобто для повноцінного застосування мультимедіа потрібна достатня кількість навчальних годин, що відводяться на вивчення іноземної мови. Інакше установка на виконання навчальних програм і робочих графіків стане на заваді використанню мультимедіа на користь системі викладання, яка буде гарантувати лише рівномірну завершеність щоденних викладацьких завдань. Адже власне використання мультимедіа є досить часозатратним процесом. Тому мультимедійні технології не повинні ставати центром процесу навчання, а мають нести допоміжний, пізнавальний характер, а

також слугувати допоміжним засобом активізації уваги (Нікітіна, 2012). Майже дослівно цю думку дублює Ч. Чжень (Zhen, 2016).

М. Пун загалом детально зупиняється на хобах використання мультимедіа, радить, яким чином можна їх усунути (Pun, 2013). О. Хижняк бачить деструктивний вплив у акцeni на ресурсах онлайн-мультимедіа, адже вони все більшою мірою стають об'єктно-орієнтованою, дозволяючи споживачеві працювати над інформацією, не володіючи специфічними знаннями. З одного боку, це добре, адже робить сприйняття інформації більш загальнодоступним, але в ширшому контексті це призводить до симпліфікації когнітивних процесів та й загалом орієнтовані на учнів із нижчим ступенем володіння англійською мовою (Хижняк, 2014).

М. Шпітцер робить висновок про те, що «у дітей, які декілька разів на місяць використовують комп'ютер, підвищується успішність», але існує зворотній бік медалі: успішність навчання «...падає у тих дітей, які використовують комп'ютер занадто часто» (Шпітцер, 2014). Звідси випливає необхідність розробки вузькоспеціалізованих норм та рекомендацій із застосування мультимедійних засобів на уроках із системи навчальних предметів, зокрема під час опанування іноземної мови. У використанні мультимедіа помітна варіативність і розмаїття релевантних методів та прийомів, але доцільним буде зупинитись на ряді правил, недотримання яких може зробити вивчення мови значно менш ефективним.

Таким чином, під час застосування мультимедійних пристроїв на заняттях з іноземної мови слід уникати:

- цілковитого ігнорування ролі викладача як смислово-організаційного центру;
- браку спеціальних навичок використання мультимедіа викладачем;
- надмірного та неорганізованого використання мультимедіа;
- використання неякісних мультимедійних засобів;
- недотримання принципу складності.

Дотримання принципів конструювання автентичного лінгвокультурного середовища та збільшення інтерактивності з допомогою мультимедійних пристроїв та відповідних методів викладання іноземної мови на противагу переліченим вище факторам, спекулювання якими може призвести до комунікативно-педагогічного провалу в організації занять, допоможе повноцінно ввести мультимедійні засоби в контекст сучасного вивчення іноземної мови.

Висновки

Імплементация мультимедіа до процесу навчання та викладання вимагає суттєвих змін у традиційній педагогіці. Це, в свою чергу, пов'язано зі зміною ролі вчителя, який стає фасилітатором та провідником у навчально-виховному процесі, тому повинен володіти широким колом матеріалів, які доступні та слугують розвиткові мовних навичок учнів за умов, коли підручнк перестає бути єдиним джерелом інформації.

Мультимедіа, безсумнівно, є прогресивною формою навчання іноземної мови, але, як і кожен метод, має свої переваги та недоліки. Мультимедійний матеріал маю бути точно обраний відповідно до потреб навчання, а також супроводжуваний вмiлим керівництвом вчителя, має бути органічно вплетений у контекст заняття.

Список використаних джерел

1. Badan, A. A. (2016). Board & chalk vs Multimedia in foreign languages teaching. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 21(1), 148-152.
2. Bahadorfar, M. (2014). A Study of Computer-Assisted Vocabulary Acquisition. *International Journal of Research (IJR)*, 1(7).
3. Grzeszczyk, K. B. (2016). Using multimedia in the English language classroom. *World Scientific News*, 43(3), 104-157.
4. Maria, R. G. (2012). *Usage of Multimedia Visual Aids in the English Language Classroom: A Case Study at Margarita Salas Secondary School (Majadahonda)*. Maritensy University.
5. Pooja, H. L. Sh. (2016). Enhancing students interest in English language via multimedia presentation. *IJAR*, 2(1), 275-281.
6. Pun, M. (2013). The use of multimedia technology in English language teaching: a global perspective. *Crossing the Border: International Journal of Interdisciplinary Studies*, 1(1).
7. Sofi, L. A. (2015). *Teaching English in Saudi Arabia Through the Use of Multimedia Master's Projects*. Paper 138.
8. Trim, J. (1979). The integration of elements in multi-media language 8 learning systems. *ELT Documents*, 105, p. 8-14.
9. Wang, X. X. (2016). Discussion on Application of Multimedia Teaching in College English Vocabulary Teaching. *Open Journal of Modern Linguistics*, 6, 177-181.
10. Zhen, Z. (2016). The Use of Multimedia in English Teaching. *US-China Foreign Language*, 143, 182-189.
11. Бахтіна, Г. П. (2011). Інформатизація суспільства та проблема «кліпового мислення». *Київський політехнік*, 2.
12. Булай, И. Б. (2011). *Современный урок иностранного языка с позиции модернизации иноязычного образования. Современный урок иностранного языка в свете основных положений*. Концепции иноязычного образования, с. 12-18.
13. Горлач, Д. А. (2016). Феномен «кліпового мислення» в контексті радикалізації перетворень інформаційного середовища. *Вісник Книжкової палати*, 5, 45-46.
14. Гриценя, О. (2014). *Феномен «кліповості» у парадигмі сучасної інформаційної культури*. Режим доступу: <http://kulturolog.org.ua/i-conference/2013-704-hrythenya.html>.
15. Дмитренко, Н. Є. (2015). *Using of multimedia presentations in the English lessons*. Режим доступу: <http://gisap.eu/ru/node/66829>
16. Дычок Р. И. (2011). *Применение электронных средств обучения в условиях преподавания предмета «Иностранный язык»*. *Современный урок иностранного языка в свете основных положений Концепции иноязычного образования*. Лида, с. 75-85.
17. Ковальчук Л. О., П'ятничка Т. В. (2012). Засоби мультимедіа у навчанні іноземних мов студентів економічних спеціальностей. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер.: Філологічні науки*, 2, 87-90.
18. Корж, В. В. (2008). *Роль мультимедійних технологій у навчанні іноземної мови*. Режим доступу : http://www.confcontact.Com/2008oktlnet_teziiy_korz.htm.
19. Ляляева, С. В. (2014). Использование современных образовательных технологий как условие развития УУД и повышения творческой активности учащихся на уроках английского языка. *Вестник образования, науки и техники*.

Серия «Образование». Том 3. Тула: Интертехинформ. Режим доступа: <http://xn--j1agcz.net/pub/vest003.pdf>.

20. Нікітіна, Н. С. (2012). Використання мультимедійних засобів у викладанні іноземної мови професійного спрямування у вищій школі. *Сучасні методи викладання іноземної мови професійного спрямування у вищій школі: V 34 міжнародна наук.-практ. конф.* К., с. 23-28. Режим доступу: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1096>.

21. Поліщук, К. А. (2015). «Клиповая культура» в современном потреблении информации. *Известия Гомельского государственного университета имени Ф. Скорины*, 1(88), 189-192.

22. Скалій, Л. І. (2003). *Поняття професійної компетенції вчителя іноземних мов у застосуванні сучасних інформаційних технологій. Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць.* Слов'янськ: СДПУ, с. 293-296.

23. Тоффлер Э. (2004). *Третья волна.* М.: ООО «Фирма «Издательство АСТ», 330 с.

24. Тригуб, І. (2014). *Мультимедійна презентація як перспективний напрям навчання іноземної мови.* Дрогобич: ВВ ДДПУ ім. І. Франка, с.196-205.

25. Тошбоева, Б., Садикова, Г. (2015). Повышение эффективности урока английского языка с помощью мультимедийных технологий в младших классах. *Идеи. Поиски. Решения: сборник статей и тезисов IX Междунар. науч. практ. конф., часть 2.* Мн.: БГУ, с. 94-97.

26. Хижняк, О. В. (2014). Використання мультимедійних засобів як інноваційної педагогічної технології у процесі навчання іноземної мови у вищому навчальному закладі. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 1, 101-105.

27. Шпитцер, М. (2014). *Антимозг: цифровые технологии и мозг.* М.: АСТ, 288 с.

28. Шпірко, П. Ф. (2009). Сучасні та інноваційні підходи викладання англійської мови для студентів інженерних факультетів. Київ: Політехніка, *Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», Філософія. Психологія. Педагогіка*, 1(25), 196-200.